

Скринингово поле на дисертационния труд

проф. д.ик.н. Пано Дулански

Резюме: В настоящата статия (предмет) се прави опит за обобщаване на възможен скринингов мониторинг на структурно-функционални съотношения (конкретно необходимо съответствие) в дисертационно изследване в областта на стопанските и управленските науки на основата на идентифицирани основни макро- (общоосновни, разгърната система на основни, съпътстващи, специални съотношения, приносни и добавъчни съотношения) и микровръзки (микс на микросъответствия). Използваната методика обхваща преди всичко натрупания от автора опит и контент анализ на теоретичните и практическите процедури по разработване и защита на дисертационен труд. Основните резултати от изследването са: а) обобщена най-обща философия на дисертационно изследване по икономиката и управлението и б) идентифицирани главни макро- и микросъответствия. Два са основните изводи: а) диагностицирането (текущо – от автора, и окончателно – от рецензентите) на всяка дисертационна разработка е важна страна на качеството на нейното изпълнение и оценяване; б) този въпрос дълготрайно се подценява, което е бариера за написването и защитата на интересни и полезни за социалната практика докторантски изследвания и за израстване на младите в науката.

Ключови думи: скрининг, хипотеза, теза, анализ, увод, изложение, изследване, автореферат.

JEL: B41, C42, C82, O32.

Скринингът е вид мониторинг на определена система по предварително зададени идентификационни признаци (понякога нормативизирани) на нейното функциониране. Като понятие възниква относително отскоро – най-напред, в медицинските науки за наблюдение на определено заболяване с цел неговата превенция: начин на поражение, етапи и дълбочина на развитие, лечение, състояние и тенденции и т.н.¹

В изследователското поле скринингът е **средство за диагностика на начина на създаване (изследване и изложение) и оценяване на дадено научно произведение**. По конкретно при дисертационното изследване става въпрос за **наблюдение на технологичното единство между изборите – първо, на тема, второ – на сюжетна линия, и трето – на сценарии за реализация на идейния проект на автора**. В общ план текущо (от докторанта) и финално (от екзаминаторите) се диагностицират **несъответствия в дисертацията с цел тяхното отстраняване или формиране на обективна оценка за нейното текущо качество**. В оценен аспект скринингът

¹ Интернет системата „Гугъл“ идентифицира близо 55 милиона позиции по отношение на скрининга. Различни са неговите определения: редактиране; откриване на инфекциозни и паразитни заболявания; проверка на съотносителността между елементите на изследователската архитектура с цел откриване на дисбаланси; оценка на риска от вродени дефекти; доказване на злоупотреба, израз на излишно самочувствие и др.

гът показва широчината и дълбочината на **риска от вродените дефекти на дадено изследване**.

Разгледан в този аспект, е очевидно, че търсената хармония (съответствие) между елементите и връзките на изследователския процес може да се разглежда **предварително и последващо**. **Предварителното разглеждане** е свързано с планирането на изследователския процес и написването на дисертационен труд, а **последващото** – с неговата оценка (текуща и финална). Следователно скрининговият метод трябва да се владее както от докторанта, така и от екзаминаторите на докторантското творчество. Неговият предварителен и последващ етап са еднакво важни за написването и оценяването на дисертационната разработка.

Чрез скрининга се установява текущият и крайният **резултат (ефектът) от авторското коопериране между елементите на изследване на предмета, написване на разработката и цялостно оценяване на дисертационната работа, т.е. на алианса между замисъл, съдържание и форма на научния продукт**.

Настоящата статия има за свой предмет разглеждането на главното в обобщения скрининг на дисертация, който е задължителен както за докторанта, така и за рецензентите на изследването. Позиционират се най-общи постановки на **философията на избор на тема, изследване и написване на дисертационна разработка**.

Предварителни бележки

За да се разбере по-добре съдържанието на скрининга на дисертационния труд, се налага осмислянето на няколко предварителни съображения.

Първото се отнася до **най-общата философия на всяка дисертация**. В **съдържателен план** това означава: а) избор на **актуална тема** с достатъчен теоретичен и практически потенциал; б) избор на **сюжет на разработката** и неговото предварително представяне в **хипотетичния апарат** (основна хипотеза и подкрепящи я работни микрохипотези); в) разработване на примерен **сценарий (сюжетен план)** за реализация за идейния проект; г) реализация на приложно **изследователско майсторство** в последващите действия (проучване на теорията и практиката на предмета на изследване, анализ и оценка на състоянието на този предмет, обобщаване на възникнали проблеми във функционирането на изследваните системи в контекста на възприетата от автора изследователска идея, очертаване на възможни пътища за разрешаване на част от възникващите проблеми и т.н.); д) коригиране на сюжета и сценария на разработката от гледна точка на идентифицираната **конфликтост** в извършения до момента анализ; е) написване на дисертационната работа, нейното обсъждане и предоставяне на екзаминаторите за оценка и впоследствие – успешна защита.

В **друг аспект** общата технология на всяко дисертационно изследване **съдържа 4 елемента**: а) **Корпус на изследването** – обект (изследователско поле), предмет (изследователски проблем) и предикат (изследователски признак, който се идентифицира и доказва в изследването). От тези три елемента се извежда **научната интрига** (основната хипотеза и работните хипотези), която се разгръща в съдържанието на дисертацията. б) **Кофракж**, т.е. **изследователска рамка**: понятиен апарат, основна идея и предпоставки за нейното доказване, методология на изследването, методология на изложението. в) **Изследователско-информационна част**: статистическа и оперативна информация,

емпирично генерирана информация, проучване на достъпните за автора изследвания и др. 2) **Изследователско-аналитична част**: теоретико-методологически основи, състояние, тенденции и противоречия в предмета и предиката, доказване на валидността на работните хипотези (респективно на истинността на основната хипотеза), преодоляване на противоречията чрез елиминирание на факторите, които ги обуславят и др.

Второто съображение (което е конкретизация на първото) се отнася до нагледната характеристика на идеята, която се фиксира в **хипотетичния апарат** на разработката – основна хипотеза и подкрепящи я работни хипотези, или общо зададена хипотеза² (претенции, твърдения, оригинална идея и предпоставки за тяхното доказване/отхвърляне). Върху заглавието, основната хипотеза и работните хипотези се конституира анализът в дисертационната работа. Всичко това е **сюжетната линия на дисертацията**. Тя е системоформираща и зависи от капацитета на докторанта и консултантския му екип (секция, катедра, консултантски фирми и др.), на който той се доверява.

Третото съображение се отнася до възприетия **сценарий за разработване на дисертацията**, т.е. до нейното **съдържание**: какво в него е **неизбежно и в известни граници аксиоматично**?

а) **Всяко изследване надгражда** досегашната теория и опит (практика). В същото време не може да се разработва какъвто и да е проблем без **уточнен понятиен апарат**. Никой не налага, но и никой не пречи (даже трябва да се стимулира) докторантът

да избере дефинициите на използваните от него понятия (**авторов абсолюти**), т.е. не се налага те непременно да бъдат авторови, но обезателно трябва да се обясни тяхната същност. Това са **теоретико-методологичните основи** на всяко изследване.

б) Предметът на разработката (**аксиалната, осевата връзка**) трябва да бъде добре обоснован на фона на възприетия **език на изследването**. По този начин се институционализира – **първо**, предикатът на дисертацията, и **второ**, фокусът на анализа и изложението. Докторантът може да потърси статичен или динамичен признак, да разработи някакъв модел, да генерира някакво методическо решение и др. При всички случаи той трябва добре да представи своята **целева насоченост към изследване на някаква връзка**.

в) За да се обоснове добре сценарият, авторът трябва да разработи **идейния си проект**, в който се включват **основната хипотеза и подкрепящите я работни хипотези, логиката на изложението** (сюжетен план – линия на сценария) и **индикаторната рамка** на авторовата визия (релацията „предикат – признак“, която ще се доказва в изложението), показана в заглавието на дисертационната работа. По такъв начин се стига до **два вида метрика** в дисертацията: **изследователска** – очертаване на бъдещата логика на изследването, и **предметна** – измерителният апарат на изследвания феномен (система, състояние, връзка, тенденции и др.).

Посочените дотук моменти характеризират дисертацията като **постановъчно съдържание (дualiза, завръзка)**, където се

² Авторът намира за по-удачно в дисертационната работа да се работи с разгърната система за хипотези: основна хипотеза и микротези. Основната хипотеза показва най-общо очакванията, предвижданията на докторанта, главно в неговата идея за дисертационната работа. Основните микротези очертават условията, при които хипотезата се верифицира в теза. Доказателствата на валидността на микротезите са същевременно и валидиране на хипотезата.

решават въпросите за понятийния апарат, **досегашни решения по изходния контролен въпрос** и се формулира **авторската иновативна интуитивна представа** за естеството на проблема (основната и работните хипотези, които ще се проверяват в бъдещото изложение), което е реквизит на всеки дисертационен труд по стопански науки и управление. В литературата по изследователско майсторство всички тези моменти се презентират като решение на въпроса: **“Какво е това?”**.

г) Останалите два въпроса на дисертационното изследване са: **“Какво от това?”** и **“Какво след това?”** Те заедно характеризират **втората страна на съдържанието (предметно-предикатната)** на дисертационния труд. В нея авторът показва своите възможности не само на кабинетен изследовател, но и уменията си за търсене и анализиране на емпирични данни по предмета на дисертацията. **Три са елементите** на предметно-предикатното съдържание: конкретна оценка на състоянието на предмета на изследването, обобщаване на породените от функционирането на този предмет проблеми и генериране на възможни пътища за преодоляване на възникналите трудности в контекста на аксиалната връзка и хипотезата на труда.

В съдържателен аспект във въпросителния сектор **“Какво от това?”** (**анализа, кулминация на разработката**) авторът идентифицира противоречията на предмета в контекста на издигнатата/тите хипотеза/и и проверява потвърждаващите я/ги факти.

В съдържателен аспект във въпросителния сектор **“Какво след това?”** (**катализа, развръзката**) авторът идентифицира насоките за решаване на възникващите противоречия (какво да се направи, как, кой да го направи, кога да го направи и т.н.), начина на изменение на посоката и скоростта на

функциониране на определен процес, явление или предмет чрез промяна в определящите го фактори.

е) Венец на всяка дисертация (**научната игра**) е **нейната теза** – като симбиоза между вътрешното априорно предусещане на докторанта (очертани тенденции и възможности за тяхното осъществяване) и неговото потвърждение чрез доказателствата в дисертацията. Това е своеобразно **“изправяне” на докторанта пред проблема и себе си**. Хипотезата (**идеен компас на изследването и негов визионерски стадий**) се превръща в теза (и значи в основен теоретичен принос на изследването) при доказване/недоказване – изцяло или отчасти на работните (покрепящите я) авторови хипотези. Тезата на разработката е в крайна сметка жизненото утвърждаване на възприетото заглавие (тема), съдържание, положения труд и потвърждение на всичко това от практиката, в т.ч. впоследствие и от рецензентите.

Очевидно е, че при написването на дисертация посочените моменти трябва да се **„напасват” предварително** – както в хода на изследването, така и в процеса на изложението. Тези моменти са в някакво **съответствие**, което прави, от една страна, изследването хармонично по съдържание и форма, а от друга – по **визия, план и изпълнение**.

Спектърът на възможните съответствия в една дисертация е **доста широк**. Тук се **ограничаваме само до онези от тях, които са предмет на критична преценка от екзаминаторите на изследването**. В друг аспект конкретен предмет на статията са части от следните две групи връзки. **Първата** се отнася до **трите релации**: изследовател – обект, познавателен образ – обект и редуциран (авторски) познавателен образ – обект. **Втора-**

та се отнася до **общата схема на функционално взаимодействие** в три направления: а) същност и съдържание (конкретно: същност и природа, същност и елементи, същност и класификация на елементите, същност и механизъм на функциониране, съдържание и форми на проявление, т.е. нещата опират до връзките между етимологията, генетиката, вътрешния живот и конюнкциите на изследваната система); б) вътрешни и външни взаимодействия – причинно-следствени, условия за функциониране и развитие, структурни, функционални и други връзки, и в) очаквани ефекти – вътрешни (какво се генерира собствено за предмета?) и външни (какво за другите, каква е рефлексията на авторските решения за взаимно свързани с предмета външни системи?).

Предмет на изследване е втората група взаимодействия от позициите на нужното съответствие между тях.

В скрит вид **извън предмета** са и съотношения (респективно съответствия) в следните обекти: **първо**, вид на мислене на докторанта (понятиен и категоричен), **второ**, произтичащите от това мислене паралелни функции на изложението (понятиен мислене: описание и обяснение и категоричен мислене – обяснение и обобщаване), **трето**, основни предметни функции на изложението (описание: събиране на информация и разбиране

на информация; обяснение: разбиране и оценяване на информацията; обобщаване: оценяване и верифициране на информацията). Не са предмет на изследване и **групата парадигмални решения**: съответствие между авторското мислене и действащата парадигма, понятийни и обяснителни схеми, съблюдаване на научния етос в изследването и др.

Основни съответствия

Макросъответствия

Макросъответствията изразяват най-общите структурно-функционални връзки в дисертационната работа. Това са съответствия във връзката между **тема, хипотеза, съдържание и теза**.

Формират се **три групи макросъответствия**.

Първата група се отнася до **основни макросъответствия**, т.е. заглавие, съдържание (**постановъчно и предметно-предикатно**) и **основна, в т. ч. работна/и хипотеза/и**. Търсените съотношения на съответствия са показани в таблица 1.

Втората група макросъответствия се свързва с предметно-функционалните

Таблица 1. Основни макросъответствия в дисертационната разработка

№	Елементи	Основно съответствие	Допълнително съответствие
1.	Заглавие – съдържание	Съдържанието е пряка функция на реализацията на заглавието	Постановъчното обслужва предметно-предикатното съдържание.
2.	Съдържание – основна хипотеза (визия на изследването)	Основната хипотеза е функция на постановъчното съдържание , диференцирана на подкрепящи я работни хипотези, обуславящи предметно-предикатното съдържание.	Основната хипотеза е правилна/неправилна, ако работните хипотези се докажат/отхвърлят (ако са зададени негативно) в необходимата достатъчност, т.е. са правдоподобни .

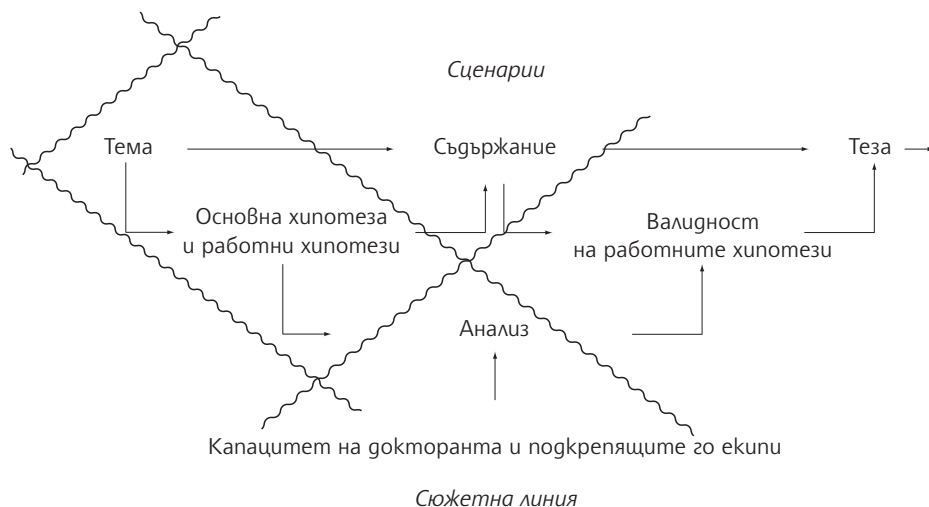
Връзки и е **разгърнатата система на основните макросъответствия**. Верижата на връзки е следната: тема – постановъчно съдържание (с ядро идеен проект: основна хипотеза и работни хипотези, т.е. – хипотетичен апарат), предметно-предикатно

съдържание (с ядро доказателствата на работните хипотези) и основна теза на дисертацията.

Търсените съответствия са показани в таблица 2.

Таблица 2. Разгърнатата система на основните макросъответствия

№	Елементи	Основни съответствия	Допълнителни съответствия
1.	Тема – идеен проект	Идейният проект е функция на предметното битие на темата (предмет и предикат).	Идейният проект е мост между темата и предметно-предикатното съдържание на изследването.
2.	Идеен проект – предметно-предикатно съдържание	Предметно-предикатното съдържание е превъплъщение на идейния проект (оценка на състоянието на предиката, общаване на породените проблеми и генериране на възможни решения в подкрепа на аксиалната връзка), поле за верифициране на основната хипотеза на изследването чрез доказване/отхвърляне на подкрепящите я работни хипотези.	Предметно-предикатното съдържание е функционално надграждане на постановъчното съдържание.
3.	Основна хипотеза – теза	Тезата на изследването е верифицираната основна хипотеза.	Тезата на изследването е израз на видимата необходимост от неопложни промени в предмета и обекта.

Фигура 1. Съпътстващи макросъответствия

Третата група макросъответствия са **съпътстващи** и се базират върху показаните връзки във фигура 1.

В диференциран вид тези съотношения са показани в таблица 3.

Специфичен род макросъответствия са тези между **елементите на увода на дисертацията**. Обикновено уводът „влиза“ изцяло в автореферата, поради което се налага **повишено внимание** от страна на докторантите към него.

Няколко са **опорните точки на увода**:

- а) **Необходимостта и възможността от разработване на темата**, от една страна, от друга – **актуалността на предмета на дисертацията**, от трета – **възможно сведена до минимум неопределеност на заглавието**, а от четвърта – **възможност с решенията да се удовлетворят потребностите на целия клас от обекти**. По този пункт се търсят сериозни доказателства във „визитката“ (автореферата) на дисертационния труд.
- б) **Цел и задачи**, чието решаване предопределя нейното постигане.
- в) **Обект и предмет на разработката**.

- г) **Основна теза и (евентуално) подтези**.
- д) **Методология на изследването**.
- е) **Информационно осигуряване**.
- ж) **Ограничителни условия**.
- з) **Съдържание на изследването**.

В разгърнат вид основните съотношения в тази част на дисертацията (която с право се нарича неин **паспорт**) са показани в таблица 4.

Като самостоятелен елемент следва да се разглеждат и **приносните релации**.

В тази връзка от важно значение са няколко момента:

- а) **Приносите** трябва да бъдат **съотносителни – първо**, на основната осева линия на дисертацията – основната теза и подкрепящите я микротези. Погледнато в дълбочина това е носещата конструкция на „добавената стойност“ на всяка дисертация. Ако читателят не „прозре“ в тезата теоретичен принос, значи, че задачите на изследването не са изпълнени. Даже да се отрече основната хипотеза – това също е принос: повече този въпрос не бива да бъде поставян на масата на академичните дебати.

Таблица 3. Диференциран вид на съпътстващите макросъответствия

№	Елементи	Основно съответствие	Допълнително съответствие
1.	Тема – основна хипотеза, и работни хипотези – анализ	Баланс между тема, хипотетичен апарат и анализ, т.е. в сюжетната линия на изследването	Хипотетичният апарат произтича от замисъла на заглавието (избор на темата) и се превъплъщава в предметно-предикатния анализ.
2.	Сюжет на дисертацията – съдържание	Съдържанието обслужва сюжета на дисертацията	Анализът е целеположен в търсенето на доказателства за степента на валидност на работните хипотези. Съдържанието трябва да отговаря на темата в контекста на издигнатата основна хипотеза.

Таблица 4. „Уводни” съответствия

№	Елементи	Основно съответствие	Допълнително съответствие
1.	Тема – цел	Целта трябва да съответства на вътъканата в заглавието проектна функция, система, модел, методика и пр.	Целта трябва да е целоположена в контекста на търсеното решение
2.	Цел – задачи	Задачите трябва да са средство за постигане на целта (нито повече, нито по-малко)	Задачите детайлизират бъдещото съдържание на изследването
3.	Тема – обект – предмет	Темата трябва да е в рамките на обекта на изследването	Предметът на изследването трябва да е съотносителен с темата .
4.	Цел – основна теза – подтези	Основната теза трябва да е в полето на целта на изследването	Подтезите трябва да са съотносителни с основната теза и адекватни на доказаната валидност на работните хипотези.
5.	Цел – методология на изследването – информационно осигуряване на изследването	Методологията на изследването трябва да отговаря на целта и характера на търсената актуална връзка (предикат на изследването)	Информационното осигуряване трябва да е съотносително с възприетите методи на изследване и възможността за осигуряване на тяхното приложение чрез оперативна, емпирична или друга информация .
6.	Тема – ограничителни условия	Ограничителните условия фокусират анализа и коригират евентуални дефицити в изследването.	Ограничителните условия са средство за фина настройка на темата , като не я отменят (последното става по утвърдена процедура).
7.	Тема – (цел и задачи) – (обект и предмет) – (основна теза и подтези) – информационно осигуряване – ограничителни условия – съдържание	Съдържанието трябва да съответства на темата, целта и задачите, обекта и предмета, основната теза и подтезите, информационното осигуряване и възприетите ограничителни условия .	Съдържанието обезателно трябва да бъде разработено в модули , отговарящи на трите въпроса на всяка дисертация: какво е това, какво от това и какво след това?

б) Приносите да са **съотносителни** по нататък **с темата** (предмета), целта и задачите на изследването. Не се приема сериозно принос, който е извън предмета на изследването, макар че ако той е по подпирателната му, следва да се зачете. Чести са репликите на членове на научни съвети (сега журита)

при защита, че приносите не си кореспондират с горепосочените елементи. При всички положения целта (зададена така: „като се изследва..., да се...”) във Втората си част непременно съдържа практически принос, нещо което твърде често „убязва” дори от погледа на рецензентите.

в) Приносите трябва да бъдат ясно открити **не като извършена работа, а като неин резултат**. Не може да се постулира принос като „анализирани са (даже за пръв път)...“ – та какво друго се извършва в изследването, ако не анализи и оценки?

Добавъчен рог на макросъответствия са тези с **композиционно естество**. Няколко са по-важните страни на тези връзки.

Първата е свързана с **обема на изложението**. Лично за автора на статията това е относителен въпрос, но практиката все пак е поставила някакви омерителни граници. Като правило, дисертационният труд не бива да е по-малък по обем от 130-140 страници и не по-голям от 180 страници основен текст. Създадена е неписана практика екзаменаторите да имат „притеснения“ от по-малък или по-голям обем на основен текст на първа докторантска дисертация. Това означава увод в рамките на 10-тина страници, няколко глави по 30-40 страници и 5-6 страници заключение. В същото време не бива обемът на отделните глави да се различава с повече от 10-15 страници. Ако дисертацията предполага много лабораторен информационен материал, последният се подвързва като **допълнителен текст отделно от основния масив на дисертацията**.

Второ, огромна е разликата във вижданията относно дислоцирането в дисертацията на въпроса с **хипотезите и основната теза** (евентуално с подтези). Въпросът е много важен, неговите решения варират в широк диапазон от алтернативи, поради което той заслужава специално внимание. На този етап и в контекста на настоящата статия си позволяваме само няколко съображения от по-общо естество.

а) Първото съображение се отнася до **увода** и впоследствие и до **паспорта (авторефе-**

рата) на дисертацията. И двата елемента се **пишат последни**: уводът, след приключването на заключението, а авторефератът – след написването на дисертацията. Ето защо в тях следва да се записват **само потвърдени от изследването решения, а не хипотетични**.

б) Второто се отнася до **точното използване и дислоциране на хипотеза и теза**. С аксиоматично значение по този повод са няколко момента.

- Ако уводът трябва да интерпретира само доказани неща, в него (респективно в автореферата – въстъпление) трябва да се запише **основната теза и поддържащите я подтези**.

- Тъй като в изследването първо се решават теоретико-методологическите страни на дисертационния предмет /понятиен апарат, основна (осева) връзка, проблемност (видима необходимост на зародените и търсещи адекватни решения противоречия) на тази връзка/, то следва в първа глава – последният параграф (евентуално при необходимост може това да се извърши и в първи параграф на втора глава), да се осмисли изследователската рамка под формата на идеен проект. Тук следва на основа на аксиалната връзка, като отражение на предмета, да се изведат основната хипотеза (предсказание, авторово усещане, главно внушение-визия) и определящите я работни хипотези. Логиката е, като се докаже валидността на работните хипотези, да се верифицира основната хипотеза и тя автоматично да се трансформира в теза (която се записва в увода, заедно с подкрепящите я подтези). **Рекapитyлацията** за степента на валидност (пълна, частична или липсваща) се осъществява в **заключението на разработката**.

По нататък в този идеен проект се посочва логиката на бъдещото изложение (предикат-

но-предметното съдържание) и използваната метрична система (индикаторна рамка).

в) Третото съображение се отнася до **макрологиката на изложението**. Тук трябва да се има предвид **видът на дисертационната работа**: методологичен или теоретичен.

Ако се разработва **методология**, дисертацията (като правило) се композира в четири глави: теория на въпроса, авторова методология (метод, модел и др.), апробиране на тази методология и поправка на методологията предвид показанията при нейното прилагане.

Ако се разработва **теоретичен проблем**, се приема (като правило) изследване в три глави: теоретико-методологични основи, състояние и проблеми на изследвания предмет (и конкретизиращ го предикат) и решения във връзка с разрешаване на възникналият проблеми.

И при двата случая трябва да има логическа обвързаност в последователните решения,

като в същото време уводът и заключение-то са неизбежни.

г) Четвъртото съображение се отнася до **автореферата**. Той по обем трябва да бъде около 40 стандартни машинописни страници (при дисертации по медицина авторефератът е далеч по голям по обем, тъй като чрез него се презентират изводи от изключително много – понякога хиляди – наблюдения на ситуации). „Свиването“ на автореферата само до 20-25 страници изглежда несериозно. В него също трябва да се поддържа определен баланс между представянето на отделните части.

Микросъответствия

В по-конкретен вид са налице **вътрешно-дисертационни съответствия**, които са само форма на диференцирано проявление на горепосочените макросъответствия. Съдържанието на основните микросъответствия е показано на таблица 5.

Таблица 5. Микс на основни микросъответствия в дисертационната разработка

№	Елемент	Съдържание на съответствието	Идентифициран резултат	Поле на скрининга
1.	Тема	Необходимост от разработване на темата	Степен на полезно за практиката и теорията дефинирано заглавие	Актуалност на предмета
2.	Понятиен апарат	Класическа дефиниция – авторова дефиниция	Нова/допълнена/възприета от литературата дефиниция	Постановъчно съдържание (какво е това? : изходни понятия, връзки и изследователски идеи)
3.	Аксиална (осова) връзка	Позната/непозната връзка	Нова/допълнена/възприета от литературата връзка	
4.	Идеен проект	Аксиална връзка – основна хипотеза – работни хипотези – сценарии – индикаторна рамка	Съответствие/несъответствие между: аксиална връзка – основна хипотеза; хипотеза – работни хипотези; работни хипотези – сценарии; сценарии – индикаторна рамка	

5.	Оценка на състоянието на прегуката	Индикаторна рамка – анализ и оценка на състоянието	Пълнота на генерираната информация. Използване на подходящи методи и средства за анализ и оценка	Прегметно-прегукатно съдържание (какво от това и какво след това?)
6.	Обобщаване на породените проблеми	Оценка на прегуката – породени, в т.ч. приоритетни за решаване проблеми	Разпознати, класифицирани и подредени по приоритет проблеми	
7.	Генерирани възможни решения в подкрепа на актуалните връзки	Породени приоритетни проблеми – предложения за решения	Полезност за теорията и практиката от предложените решения	
8.	Основна хипотеза	Доказване/недоказване на правдоподобността на работните хипотезите като функционални индикатори на дефинираната основна хипотеза	Истинност на основната теза	Окончателно формулиране на основната теза
9.	Работни хипотези – инструменти за тяхното валидиране	Индикаторите и идентифициращите ги показатели да съответстват на характера и съдържанието на работните хипотези	Валидност/невалидност на работните хипотези	Оценка на формулирането на работните хипотези с цел да обхващат всички страни на възможните състояния на достоверност.
10.	Инструменти за валидиране на работните хипотези – основна хипотеза – теза	Съотносителност между теза, основна хипотеза и работни хипотези	Основната хипотеза е истинна (т.е. се трансформира в теза), ако се докаже правдоподобността на работните хипотези	Зависимост между основна хипотеза и работни хипотези
11.	Аргументи (основания) за правдоподобност на работните хипотези	Връзка между аргументи и работни хипотези	Достоверност на аргументите: факти, които правят работните хипотези валидни, а основната хипотеза – истинна	Надеждност на аргументацията в дисертационната разработка

Написването на дисертация е нелека и твърде отговорна задача. Тя си има своите технологични изисквания и време за възприема-

не на определена тема и присъщите ѝ реkvизити при бъдещото изследване и изложение. Тези моменти са получили гражданственост в оце-

нчния етап на дисертацията, но теоретично те са все още слабо разработени и представяни пред докторантските форуми. А те, от друга страна, са **отправни в пътуването на младите изследователи към истината.**

На фона на гореизложеното, а и от натрупания авторов опит в оценяване на дисертации може да се направи изводът за – все още – **отдалечеността ни от възприемане на надежден модел за написване, защита и оценяване на дисертационен труд.** В оценъчното пространство намират място редица компромиси, които компрометират дълготрайно не само рецензента, членовете на съветите (журитата), но и докторанта, а в крайна сметка – **и развитието на науката като водеща практическа платформа на жизнените дейности.**

За написването на дисертация докторантът трябва да има не само желание, но и възможности, в т.ч. и теоретична подготовка по **изследователско майсторство.** Ето защо особено ценни и недостижими (затворени по финансови причини) за масовата публика в света са така наречените **докторантски университети**, където обучението на млади изследователи е свързано с навлизане в “дълбоките води” на изследването и изложението, на методологията и методиката на творческия процес. В същото време **не особено голямото внимание, което се отпраща на докторанството у нас**, все повече става предмет на консултантски фирми, което е само социална корекция на утвърждаването на творческия потенциал на нацията. **ИА**